

PRÁVO DIEŤATA POZNAŤ SVOJICH RODIČOV V KONTEXTE OSOBITOSTÍ RODINNÉHO PRÁVA¹

Mgr. Peter Koromház, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta
peter.koromhaz@upjs.sk

<https://doi.org/10.33542/KDS22-0098-1-35>

Abstrakt

Príspevok sa venuje osobitným inštitútom rodinného práva majúcim priamy dopad na poznanie dieťaťa, kto sú jeho biologickí rodičia. Autor predmetnú problematiku analyzuje s prihliadnutím na právo dieťaťa poznať svojich rodičov, pričom pri identifikovaní obsahu predmetného práva nevychádza iba z vnútroštátnej právnej úpravy, ale naopak danú problematiku rozoberá zohľadňujúc tiež medzinárodnú právnu úpravu. Príspevok poukazuje na rôznorodosť práv a záujmov jednotlivých subjektov, ktorých sa autorom vybrané právne inštitúty ako osvojenie či surogácia dotýkajú. Autor poukazuje na stret jednotlivých práv, analyzuje jeho možné riešenie, a to s osobitným dôrazom kladeným na ochranu ľudských hodnôt v aktuálnom právnom, ale najmä spoločenskom prostredí vyznačujúcom sa výrazným pokrokom v oblasti medicíny.

Abstract

The article deals with a special institute of family law having a direct impact on knowing who his biological parents are. The author analyzes the issue with regard to the child's right to know his parents, while the identification of the content of the law in question is not only based on national law, but on the contrary analyzes the issue, taking into account international law. The paper points out the common legal personality and interests of individual entities, the author of which is selected by legal institutes such as notification or surrogacy. The author points out individual rights, analyzes its possible solution, with special emphasis on the protection of human rights in current law, but especially in a social environment suffering from significant values in the field of medicine.

Kľúčové slová: utajený pôrod, surogačné materstvo, osvojenie, domnienka otcovstva

Key words: secret birth, surrogacy, adoption, presumption of paternity

Úvod

Právo poznať svojich rodičov možno považovať za prirodzenú požiadavku, ktorej by právna úprava mala primárne vyhovieť. Rôzne životné situácie však prinášajú okolnosti, v prípade ktorých uplatnenie práva na poznanie rodičov môže prísť do stretu s právami iných. Javí sa, že takýmto právom bude primárne právo na zachovanie súkromia tých osôb, ktoré nechcú byť ako rodičia dieťaťa uznaní právnym poriadkom. V prípade uvedeného stretu práv vychádzame z hypotézy, že jeho riešenie bude podliehať testu proporcionality a v aplikačnej praxi súdov nebude dochádzať k absolútnemu priorizovaniu práva dieťaťa na poznanie rodičov. Z pohľadu dieťaťa a jeho snahy poznať svoju minulosť a predkov, bude podstatné rozlišovať medzi rodičmi v právnom slova-zmysle, t.j. rodičmi zapísanými v príslušnom

---

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci realizácie projektu VEGA č. 1/0765/20 s názvom „Ochrana ľudských hodnôt v súkromnom práve v kontexte moderných trendov a prebiehajúcej rekonštrukcie súkromného práva“

zákonom predpokladanom úradnom dokumente a biologickými rodičmi. Cieľom príspevku je identifikovať právnu úpravu, ktorá rieši prípadný stret medzi rodičom v právnom význame a biologickým rodičom, ako aj to či právny poriadok Slovenskej republiky priznáva dieťaťu právo dozvedieť sa identitu svojich biologických rodičov. Uvedené otázky budú riešené s prihliadnutím na medzinárodnú právnu úpravu, pričom cieľom príspevku bude tiež identifikovať tie časti právnej úpravy SR, ktoré môžu predstavovať problém z hľadiska posúdenia ich prípadnej súladnosti s identifikovanou medzinárodnou právnu úpravou. Takto identifikované časti právnej úpravy budú môcť byť následne predmetom hlbšej analýzy v rámci projektu, ktorého spoluriešiteľom je autor príspevku. Uvedené je odôvodnené tým, že právo na poznanie svojich rodičov, v prípade jeho rešpektovania a reálneho vymoženía, je podľa autorov spôsobilé prispievať k ochrane ľudských hodnôt v súkromnom práve. Uvedené otázky sú pritom podľa autorov osobitne aktuálne aj vzhľadom na vývoj medicínskej vedy, ktorá priamo ovplyvňuje otázky súvisiace s určovaním rodičovstva, a teda poznaním kto sú rodičia dieťaťa.

1. Právo dieťaťa poznať svojich rodičov – dohovory a rozhodnutia ESLP

Dohovor OSN o právach dieťaťa prijatý v roku 1989 Valným zhromaždením OSN (ďalej aj ako „Dohovor o právach dieťaťa“) v článku 7 bode 1 ustanovuje, že každé dieťa, pokiaľ je to možné, má právo poznať svojich rodičov. Zohľadňujúc skutočnosť, že Slovenská republika uvedený dohovor ratifikovala, platí, že je povinná rešpektovať z neho vyplývajúce práva a zabezpečovať ich dodržiavanie. Opomenúť nemožno, že Dohovor o právach dieťaťa používa pojem rodič dieťaťa bez toho, aby tento pojem bližšie definoval, resp., aby určil či sa ním má na mysli výslovne biologický rodič alebo rodič v právnom slova zmysle bez ohľadu na jeho genetickú prepojenosť s dieťaťom. Opierajúc sa o logický výklad uvádzaného článku 7 Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, sme toho názoru, že predmetné ustanovenie má primárne smerovať k zabezpečeniu ochrany práva dieťaťa poznať svojich biologických rodičov. V prípade rodičov, ktorí síce nemusia byť nevyhnutne biologickými rodičmi dieťaťa, ale za rodičov sú považovaní na základe platnej právnej úpravy, a preto sú ako rodičia dieťaťa zapísaní v príslušnej dokumentácii (pozn. napríklad rodný list v SR), niet dôvodu, aby ich totožnosť nebola dieťaťu známa, resp., aby ich toto dieťa nepoznalo. V takomto prípade rodičov zapísaných v rodnom liste dieťaťa, bude potom z pohľadu práv dieťaťa podstatný skôr dôvetok článku 7 Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, ktorý hovorí aj o práve dieťaťa na starostlivosť rodičov. V tomto prípade, už bude rozhodne irelevantné či pôjde o rodičov, ktorí sú jeho rodičmi aj z pohľadu biologického alebo „len“ o rodičov, ktorí sú za rodičov považovaní podľa platnej právnej úpravy.

Dodávame však, že predmetný článok Dohovoru o ochrane práv dieťaťa podľa nášho názoru vytvára potenciálne priestor aj pre interpretáciu, podľa ktorej môže byť vykladaný v tom zmysle, že je povinnosťou štátov prijať takú legislatívu a vytvárať také sociálne podmienky, aby čo najväčšiemu počtu detí bolo umožnené poznať rodičov vo význame - mať rodičov, ktorí sa o nich budú starať.

Záverom dodávame, že aj samotné súdy opakovane v odôvodneniach svojich rozhodnutí poukazujú na právo dieťaťa poznať svojich biologických rodičov, pričom toto právo odvodzujú výslovne z článku 7 Dohovoru o právach dieťaťa.² Sme toho názoru, že článok 7 Dohovoru o právach dieťaťa je potrebné vykladať tak, že pod pojmom rodič sa rozumie biologický rodič dieťaťa. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že predmetný článok hovorí o práve poznať svojich rodičov „pokiaľ je to možné“. Z uvedeného vyplýva, že predmetné

---

² Pozri napr. Rozsudok Krajského súdu Košice sp. zn. 8CoP/453/2015 zo dňa 27.05.2016, Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn. 11CoP/46/2021 zo dňa 29.04.2021, Rozsudok Krajského súdu Prešov sp. zn. 21Co/263/2016 zo dňa 26.01.2017

ustanovenie samotné predpokladá aj také situácie, kedy poznatok o biologických rodičoch z pohľadu ich dieťaťa nebude možný. Táto nemožnosť môže byť podľa nášho názoru daná nielen fakticky, ale aj právne, teda odôvodnená právnym stavom, ktorý oznámenie uvedenej skutočnosti neumožňuje. V takomto prípade, však musí byť uvedené jednak predpokladané zákonom a súčasne takéto zákonné ustanovenie nemôže pôsobiť ako svojvoľné obmedzenie práv dieťaťa. Naopak, malo by vždy smerovať buď k ochrane jeho najlepšieho záujmu alebo k ochrane súkromia utajeného, nepoznaného biologického rodiča. Máme však za to, že takýto stret práv a následné priklonenie sa k zvýšenej ochrane práva rodiča na súkromie na úkor práva dieťaťa bude musieť byť odôvodnené testom proporcionality tak, ako je tomu v prípade stretu iných základných práv.

Ďalším podstatným medzinárodným dokumentom, zo znenie ktorého možno odvodiť právo dieťaťa poznať svojich biologických rodičov je Európsky dohovor o ľudských právach. Európsky súd pre ľudské práva konštantne vo svojej rozhodovacej činnosti poukazuje na to, že článok 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach a v ňom ukotvené právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života je potrebné vykladať v tom zmysle, že chráni aj právo dieťaťa na poznanie identity svojich rodičov.³ Narodenie a okolnosti narodenia sú súčasťou súkromného života dieťaťa. Informácie o vysoko osobných aspektoch niečieho detstva, rozvoja a minulosti môžu predstavovať zásadný zdroj informácií o niečej minulosti a rokoch, ktoré ho formovali⁴, preto chýbajúci prístup k týmto informáciám zo strany dieťaťa predstavuje problematiku podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach.⁵ Zároveň si dovoľujeme dodať, že poznanie biologických rodičov alebo minimálne informácií o ich zdravotnom stave, môže mať vplyv aj na kvalitu poskytovania zdravotnej starostlivosti dieťaťu, pričom očakávame, že so stále rýchlejšie napredujúcim vývojom medicínskej vedy bude mať uvedené ešte väčší zmysel z pohľadu adekvátneho nastavenia prevencie, prípadne samotnej liečby. Preto máme za to, že okolnosti narodenia a skutočnosti o biologických rodičoch sú podstatnou zložkou súkromia nielen z pohľadu vývoja osobnosti a jej sebaformovania, ale tiež z pohľadu ochrany života a zdravia.

Samozrejme, ako sme už skôr naznačili, prípadné poskytnutie ochrany dieťaťu vedúce k tomu, že sú mu sprístupnené informácie o jeho biologických rodičoch, a to napriek tomu, že v rodnom liste má zapísaných ako rodičov iné osoby, spôsobuje nevyhnutne stret práv dieťaťa s právami jeho biologických rodičov na ochranu ich vlastného súkromia. Uvedený stret práv bol opakovane posudzovaný Európskym súdom pre ľudské práva (ďalej aj ako „ESLP“), ktorý je orgánom poskytujúcim súdnu ochranu právam ustanoveným Európskym dohovorom o ľudských právach.

V prípade Jäggi proti Švajčiarsku, č. sťažnosti 58757/00 ESLP riešil ESLP možné porušenie článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach tým, že sťažovateľovi nebolo umožnené vykonanie testu DNA za účelom zistenia, či jeho domnelý - právny otec je naozaj jeho otcom. O uvedené sa sťažovateľ pokúšal tak za života domnelého otca, ako aj po jeho smrti. ESLP vo svojom rozhodnutí konštatoval, že došlo k porušeniu práv sťažovateľa, a to práva podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. ESLP pritom v odôvodnení rozhodnutia odkázal aj na ďalšie svoje rozhodnutie vo veci Odièvre proti Francúzsku, sťažnosť č. 42326/98, v ktorom pri posudzovaní sťažnosti pre porušenie rovnakého článku dohovoru, ESLP o. i. konštatoval, že výber opatrení schopných zaručiť dodržiavanie čl. 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach v zásade vychádza z úvahy zmluvných štátov. ESLP dodal, že neexistuje spoločný právny rámec v otázke prístupu dieťaťa k informáciám

³ Pozri napr. Odièvre proti Francúzsku (sťažnosť č. 42326/98), Mikulić proti Chorvátsku (sťažnosť č. 53176/99), Godelli proti Taliansku (sťažnosť č. 33783/09), Jäggi proti Švajčiarsku (sťažnosť č. 58757/00)

⁴ Pozri Gaskin proti Spojené kráľovstvo (č. sťažnosti 10454/83)

⁵ Neznámy autor. Priručka o európskom práve týkajúcom sa práv dieťaťa, Nakladateľstvo Rady Európy. 2015, ISBN 978-92-871-9898-3, str. 65

o jeho pôvode, resp., o jeho biologických rodičoch, a preto je ponechávané riešenie daného problému na voľnom uvážení jednotlivých štátov. Samozrejme, ESLP zdôraznil, že je potrebné, aby vnútroštátna právna úprava primerane vyvažovala legitímne záujmy zúčastnených strán (pozn. dieťaťa a jeho biologického rodiča) a poskytovala im primerané právne prostriedky smerujúce k ochrane ich práv. Označené konanie vo veci Odièvre proti Francúzsku, sťažnosť č. 42326/98 sa pritom týkalo sťažnosti dieťaťa, ktoré sa narodilo v režime utajeného pôrodu. Sťažovateľka bola následne osvojená a nebolo jej umožnené získať informácie o jej biologickej matke. ESLP v predmetnom prípade nerozhodol o tom, že došlo k porušeniu práv sťažovateľky, pričom svoje rozhodnutie odôvodnil primárne tým, že podľa jeho názoru Francúzsko v predmetnom prípade neprekročilo primeranú mieru uváženia pri uprednostnení práva matky na súkromný život pred právom dieťaťa poznať identitu svojej biologickej matky. Pre ESLP bolo v uvedenom prípade podstatné to, že sťažovateľka mala prístup k informáciám o svojej biologickej matke a rodine v obmedzenom rozsahu, nepoznala ich identitu, avšak dostupné informácie boli podľa ESLP dostačujúce na to, aby si sťažovateľka mohla urobiť obraz o svojich predkoch a o reáliách, z ktorých pochádza. ESLP sa však v tomto prípade de facto stotožnil s tým, že je v súlade Európskym dohovorom o ľudských právach, ak vnútroštátna právna úprava umožňuje biologickej matke v prípade utajeného pôrodu odmietnuť poskytnutie / neudeliť súhlas na poskytnutie svojich identifikačných údajov dieťaťu. Opomenúť určite nemožno skutočnosť, že toto rozhodnutie ESLP bolo spojené aj s uverejnením disidentných stanovísk sudcov ESLP, čo zdôrazňuje to, že aplikovanie testu proporcionality môže viesť v prípade rôznych osôb k rôznym výsledkom. K odlišnému záveru v prípade utajeného pôrodu a následnej sťažnosti podanej na ESLP z dôvodu nesprístupnenia identifikačných údajov o biologickej matke dospel ESLP vo veci Godelli proti Taliansku, sťažnosť č. 58757/00. V tomto prípade mal však ESLP za preukázané, že sťažovateľka nemala možnosť zistiť žiadne informácie o biologickej matke, prípadne svojej biologickej rodine, a to ani informácie smerujúce k možnosti dozvedieť sa bližšie informácie o svojich predkoch, a preto došlo k porušeniu článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. Dovoľme si poznamenať, že aj v nadväznosti na nami skôr uvedené ohľadne ochrany zdravia dieťaťa sme roho názoru, že aj v prípade utajeného pôrodu by malo byť umožnené zistiť a disponovať dieťaťu informáciami o zdravotnom stave svojej biologickej matky, ale aj biologického otca. V prípade, ak by mohlo byť vynútitel'né oznámenie identity matky podstupujúcej utajený pôrod, sme toho názoru, že uvedené by mohlo smerovať k stavu, kedy by utajený pôrod takéto matky nechceli z dôvodu obáv z budúcnosti, nikdy absolvovať.

Otázky súvisiace s ochranou práva dieťaťa na súkromie prostredníctvom práva dieťaťa poznať svojich rodičov v minulosti riešil viac či menej priamo aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Ten sa zaoberal posúdením súladu ustanovení zákona o rodine s Ústavou SR a s článkom 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. Konkrétne bolo posudzované ustanovenie § 86 ods. 1 v spojení s ustanovením § 96 ods. 1 zákona o rodine v platnom a účinnom znení v čase podania návrhu na Ústavný súd SR, podľa ktorého platilo, že manžel matky mohol zaprieť na súde, že je otcom dieťaťa iba do šiestich mesiacov odo dňa, kedy sa dozvedel, že sa jeho manželke dieťa narodilo. Ústavný súd SR v odôvodnení Nálezu ústavného súdu SR, č. k. PL. ÚS 1/2010-57 zo dňa 20.04.2011 (ďalej aj ako „Nález ÚS SR“) síce uviedol, že *„aj právo na ochranu záujmov dieťaťa však nie je absolútne a musí mať rozumné zákonné limity nezasahujúce predovšetkým do práv iných osôb s jemu konkurujúcimi záujmami“*, avšak súčasne konštatoval, že *„v danom prípade je preto potrebné pri posudzovaní súladu napadnutých ustanovení s čl. 8 dohovoru odpovedať na otázku, či vnútroštátna právna úprava zapretia otcovstva, ktorá umožňuje zosúladiť právne otcovstvo s otcovstvom biologickým prostredníctvom súdneho rozhodnutia vydaného na základe žaloby o zapretie, ktorej podanie je časovo obmedzené subjektívnou lehotou plynúcou od momentu,*

keď sa manžel matky dieťaťa dozvedel o jeho narodení, dostatočne zohľadňuje kolidujúce záujmy, ktoré predstavujú predovšetkým právo dieťaťa na zachovanie stability rodinných vzťahov v záujme jeho ochrany, ale i jemu opozitne stojace právo dieťaťa na poznanie svojich biologických rodičov, ako aj právo právneho otca, ktorý nie je biologickým otcom dieťaťa, príp. právo biologického otca domáhajúceho sa nadobudnutia statusu právneho otca či právo matky dieťaťa.“ Ústavný súd SR následne po zohľadnení všetkých argumentov dospel k záveru, že napádané ustanovenie zákona o rodine vo vtedy platnom a účinnom znení nebolo súladné s Ústavou SR a Európskym dohovorom o ľudských právach, pretože ustanovenie začatia plynutia prekluzívnej zapieracej lehoty na moment, keď sa manžel matky dozvedel o narodení dieťaťa, neprimerane oslaboval jeho záujmy, pretože v čase začatia plynutia tejto lehoty ešte nemusel mať žiadne pochybnosti o tom, že nie je biologickým otcom dieťaťa. Z uvedeného dôvodu, Ústavný súd SR v zásade dospel k záveru, že dovtedy platné znenie zákona o rodine spôsobuje neprimeraný zásah do práv otca dieťaťa, ktorý nie je jeho biologickým otcom. Nepriamo tak predmetný Nález Ústavného súdu SR prispel aj k zvýšenej miere ochrany práva dieťaťa poznať svojho biologického rodiča, aj keď toto je v intenciách v zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o rodine“) zabezpečované primárne inštitútom zapretia otcovstva na návrh dieťaťa.

2. Právo poznať svojich rodičov v právnej úprave SR

Právne ukotvenie otázok súvisiacich s rodinnoprávnymi vzťahmi nachádzame v právnom poriadku Slovenskej republiky naďalej primárne v Zákone o rodine. Tento právny predpis však mlčí, pokiaľ ide o výslovné ukotvenie práva dieťaťa poznať svojich biologických rodičov. Zákon o rodine výslovne neuvádza v žiadnom z ustanovení ani to, že dieťa má právo poznať svojich rodičov alebo má právo na ich určenie.

Zákon o rodine, rovnako ako ani vyššie uvedená medzinárodná právna úprava, nepracuje ani s pojmom biologický rodič, pričom zákonodarca v celom texte zákona používa iba pojem rodič, resp., matka a otec dieťaťa. Opätovne tak možno položiť otázku či pojem rodič v intenciách Zákona o rodine má byť vykladaný a chápaný s prihliadnutím na prirodzenú, biologickú / genetickú väzbu dieťaťa na svojich rodičov alebo skôr s dôrazom kladeným na právny status určitej osoby ako právne určeného rodiča dieťaťa. Pri analyzovaní uvedeného budeme klásť súčasne dôraz na posúdenie toho či vnútroštátna právna úprava SR poskytuje dostatočný právny základ pre poskytnutie ochrany právu dieťaťa podľa článku 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv v intenciách vyššie uvedených súdnych rozhodnutí ESLP, a tým prispieva k ochrane základných ľudských hodnôt.

Odpoveď na položené otázky možno podľa nášho názoru hľadať jednak v právnej úprave určovania rodičovstva, a súčasne v súvisiacom inštitúte osvojenia. Zohľadňujúc osobitosť inštitútu utajeného pôrodu, ako aj skutočnosť, že právna úprava takéhoto procesu v iných krajinách už bola opakovane predmetom posúdenie pred ESLP, zameriame sa taktiež na túto oblasť právnej úpravy SR.

Zákon o rodine vymedzuje vo svojom úvode základne zásady, ktoré vytvárajú nosné piliere samotnej rodinnoprávnej úpravy. Uvedené základné zásady poukazujú na potrebu ochrany rodiny, ako aj na poslanie rodičovstva, avšak žiadnym spôsobom nepojednáva osobitne o biologických rodičoch dieťaťa. Zákon o rodine mlčí o biologických rodičoch, resp., o práve dieťaťa poznať svojich rodičov aj v poradí poslednej z piatich základných zásad, ktorá pojednáva o záujme maloletého dieťaťa, ktorý má byť primárnym kritériom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V uvedených súvislostiach, rešpektujúc judikatúru ESLP, ako aj to, že právo na sebaopoznanie a poznanie svojej minulosti je úzko späté s poznaním svojich biologických rodičov alebo aspoň základných informácií o nich,

sme toho názoru, že by bolo vhodné, aby bolo právo dieťaťa na poznanie svojich rodičov – a to vo význame biologických rodičov, priamo ukotvené v základných zásadách Zákona o rodine, to všetko s rešpektovaním toho, že toto právo nie je absolútne a v prípade stretu s právami biologických rodičov musí byť podrobené testu proporcionality, resp., v čase rozhodovania súdu vo veciach maloletého dieťaťa prejsť aj testom najlepšieho záujmu maloletého.

2.1 Určovanie materstva v kontexte práva dieťaťa poznať rodičov

Zohľadňujúc koncepciu Zákona o rodine v otázke určenia rodičovstva, možno sumarizovať, že zákonodarca volí odlišný prístup v otázke určovania materstva a určovania otcovstva. Kým určovanie otcovstva prebieha na základe troch domnienok, v prípade určenia materstva sa žiadna domnienka neuplatňuje. Naopak platí, že matkou dieťaťa je žena, ktorá ho porodila, pričom v prípade vzniku pochybností v otázke určenia materstva, má o týchto súd rozhodnúť na základe skutočností zistených o pôrode. Zákon teda v prípade sporu (pozn. napriek skutočnosti, že z pohľadu civilného práva procesného ide o mimosporové konanie) o to, ktorá žena je matkou dieťaťa, neodkazuje na potrebu zistenia skutočností o počatí dieťaťa, resp., o tom ktorá žena je jeho biologickou matkou, ale v ustanovení § 82 ods. 2 Zákona o rodine výslovne odkazuje na potrebu zistenia skutočností o pôrode. *Pavelková* k uvedenej problematike výslovne uvádza, že súd je povinný v prípade sporu o určenie materstva objektívne zistiť, ktorá žena dieťa skutočne porodila.⁶ V rovnakom duchu sa vyjadruje *Šínová*, ktorá konštatuje, že predmetom skúmania súdu v konaní o určenie materstva je v súlade s ustanovením § 82 Zákona o rodine iba okolnosť pôrodu dieťaťa, lebo matkou dieťaťa môže byť určená len žena, ktorá dieťa porodila.⁷ Rešpektujúc uvedenú právnu úpravu, aplikujúc gramatický, ale aj logický výklad zákona, nemožno s prezentovanými názormi nesúhlasiť. Uvedený záver znamená, že v prípade konania o určenie materstva bude pre budovanie skutkového základu rozhodnutia⁸ nepoužiteľný dôkaz získaný vykonaním testu DNA, pretože tento, rešpektujúc aktuálne možnosti medicínskej vedy, síce dokáže stotožniť biologickú matku dieťaťa, avšak nie osobu, ktorá dieťa porodila.

Sme toho názoru, že zákonodarca úpravou zákona o rodine, určujúc materstvo na základe preukázania skutočností o pôrode dieťaťa, aj keď nepriamo, ale predsa uprednostňuje právnu matku dieťaťa pred biologickou matkou. Uvedená koncepcia sa javí byť výsledkom historického vývoja právnej úpravy, ako aj dôsledkom tej skutočnosti, že vo väčšine prípadov sa predpokladá stav, kedy porodí dieťa žena, ktorá je aj jeho biologickou matkou.

Pre účely tohto príspevku možno uzavrieť, že Zákon o rodine v prípade úpravy určenia materstva s pojmom matka dieťaťa nespája nevyhnutne biologickú matku dieťaťa, ale ženu, ktorá dieťa porodila. Rešpektujúc aktuálne možnosti medicíny, musíme poznamenať, že dieťa môže porodiť aj žena, ktorá nie je jeho biologickou matkou. Samozrejme, iba za predpokladu, ak za biologickú matku dieťaťa považujeme ženu, ktorej svedčí test DNA, resp., ktorej reprodukčné bunky boli použité pri splodení dieťaťa.

Z pohľadu práva dieťaťa poznať svojich rodičov, a teda aj svoju matku, inštitút určenia materstva poskytuje bez akýchkoľvek pochybností dieťaťu právny prostriedok, ktorým môže dôjsť k vylúčeniu pochybností o tom, kto je jeho matkou, ale to všetko

⁶ PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine: komentár, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, ISBN: 978-80-89603-72-5, str. 524

⁷ SMYČKOVÁ, R. a kol. Civilný mimosporový poriadok: komentár. 2017, Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-89603-54-1, s. 374

⁸ K skutkovému základu rozhodnutia bližšie pozri KOEVEKOVÁ, V. Sudcovská koncentrácia konania vo svetle budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní. In: STUDIA IURIDICA Cassoviensia (online). 2021, roč. 9, č. 1, s. 34-43. ISSN 1339-3995. Dostupné na https://sic.pravo.upjs.sk/ecasopis/92021-1/sic_1x20212_full.pdf (30.04.2022)

s prihliadnutím na identifikovanie matky v zmysle ženy, ktorá dieťa porodila. V prípade, ak by dieťa malo záujem o určenie svojej biologickej matky a chcelo by sa v konaní o určenie materstva domáhať znaleckého dokazovania formou testu DNA, takémuto jeho návrhu by z vyššie uvedených dôvodov s najväčšou pravdepodobnosťou vyhovelé zo strany súdu nebolo. Takýto stav de facto vedie k nemožnosti dieťaťa domáhať sa určenia informácií o biologickej matke prostredníctvom právnych inštitútov súvisiacich s určovaním materstva upravených v Zákone o rodine. Považujeme za otáznosť či by uvedená situácia mohla a mala byť riešená prostredníctvom rozhodovacej činnosti súdov v konaniach o určovanie materstva, pretože v prípade, ak by s poukazom na ochranu práv dieťaťa cez článok 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach pripustili dokazovanie prostredníctvom testov DNA, uvedené by mohlo viesť k popretiu samotného základu koncepcie určovania materstva a zo svojej povahy aj nadväzujúcej koncepcie určovania otcovstva.

Prikláňame sa skôr k záveru, že bude podnetné skúmať v rámci projektu otázky možnej novelizácie Zákona o rodine, ktorý by v časti pojednávajúcej o určení materstva, ustanovoval právo na určenie biologickej matky dieťaťa, avšak to iba za účelom zistenia informácií dieťaťa o svojej biologickej matke v prípade, ak to bude v jeho najlepšom záujme, resp., v prípade, ak by požiadavka takéhoto určenia obstála v teste proporcionality s právom biologickej matky ostať v utajení v prípade, ak táto využila osobitný inštitút utajeného pôrodu. Takéto určenie materstva by nemalo dopad na právne určenie materstva. Uvedené úvahy sú však rozhodne spôsobilé spôsobiť zásadný zásah do doterajšej koncepcie Zákona o rodine, a preto bude nevyhnutné podrobiť ich detailnému skúmaniu v rámci projektu označeného v úvode tohto príspevku, čo podľa nášho názoru môže viesť k zvýšeniu ochrany ľudských hodnôt v právnom poriadku Slovenskej republiky. Sme toho názoru, že identifikované otázky súvisiace s určením biologického materstva, resp., informácií o biologickej matke budú v budúcnosti čoraz aktuálnejšie aj v dôsledku vývoja medicíny a nových právnych inštitútov, ktoré sú do právnych poriadkov inkorporované práve v nadväznosti na vývoj spoločnosti podnietený aj vývojom medicínskej vedy.

2.1.1. Surogačné materstvo v SR v kontexte práva dieťaťa poznať svojich rodičov

Právna úprava Slovenskej republiky v otázke určovania materstva vychádza z rímskej zásady „*mater semper certa est*“. Na rozdiel od koncepcie určovania otcovstva, založenej na systéme troch vzájomne podriadených domniek otcovstva, v prípade určovania materstva zákonodarcovia vychádzajú z domnelej predstavy, že matka je vždy istá. Nami vyslovené konštatovanie o domnelej predstave alebo predpoklade, že matkou dieťaťa je nevyhnutne žena, ktorá dieťa porodila, sa opiera o aktuálne poznatky medicínskej vedy a jej vývoj, ktorý so sebou priniesol možnosti umelého oplodnenia, resp., asistovanej reprodukcie, ktoré umožňujú okrem iného aj realizáciu tzv. surogačného materstva.

Surogačné materstvo rozlišujeme v zásade v dvoch formách - tradičná forma a gestačná forma. Zatiaľ čo tradičná forma je daná biologickou väzbou surogačnej matky na dieťa s využitím darcovstva spermií, gestačná forma znamená, že surogačná matka nemá genetickú väzbu na dieťa.⁹ Pre účely tohto príspevku sa v nasledujúcom texte zameriame primárne na gestačnú formu surogácie, v dôsledku ktorej bude dochádzať k situáciám, kedy dieťa porodí matka, ktorá by pri výlučnom rozhodovaní na podklade výsledkov testov DNA nemohla byť označená za jeho matku.

Surogačné materstvo je v naznačených súvislostiach založené na kooperácii troch osôb, z toho jednej náhradnej (surogačnej) matky, ktorá vynosí a porodí dieťa a rodičovského

---

⁹ ERDŐSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd; Justičná revue, 72, 2020, č. 4, ISSN 1335-6461, s. 471

páru, ktorého pohlavné bunky sú po umelom spojení (oplodnení vajíčka spermiov) vložené do maternice tzv. náhradnej (surogačnej) matky. V prípade surogačného materstva v nami identifikovanom prípade teda dochádza k stavu, kedy žena, ktorá dieťa porodí nie je jeho biologickou matkou. Z medicínskeho hľadiska je surogačné materstvo riešením problému, kedy pár žijúci v partnerstve síce dokáže počať dieťa, a to dokonca aj prirodzenou cestou, avšak následne nie je matka počateho dieťaťa schopná toto dieťa vynosiť a následne zdravé priviesť na svet. Z právneho hľadiska si koncept surogačného materstva vyžaduje uzatvorenie zmluvy, ktorej obsahom je záväzok ženy tzv. náhradnej alebo surogačnej matky odovzdať po pôrode dieťa jeho biologickým rodičom, teda žene a mužovi, ktorí toto dieťa splodili a následne došlo k prenosu oplodneného vajíčka do tela surogačnej matky. Takáto zmluva alebo dohoda je právom predpokladaná napríklad v Spojených štátoch amerických, aj keď nemožno opomenúť, že v závislosti od jednotlivých štátov sa líšia podmienky, za ktorých možno takúto zmluvu uzatvoriť. Odhliadnuc od rôznorodosti právnych a prípadných etických problémov, ktoré sa so surogačným materstvom môžu spájať, pre účely tohto príspevku je nevyhnutné uzavrieť, že existujú právne poriadky, ktoré výslovne dovoľujú uzatvorenie zmlúv o surogačnom materstve, výsledkom ktorých je taký stav, kedy žena, ktorá dieťa porodila, nie je jeho biologickou, ale ani právnou matkou. Takéto situácie rozhodne prinášajú nové spektrum právnych otázok aj v súvislosti s právom dieťaťa na poznanie svojich rodičov.

Právna úprava Slovenskej republiky pojem surogačné materstvo alebo náhradné materstvo nepozná. V Zákone o rodine teda nemožno nájsť ani výslovný zákaz inštitútu surogačného materstva a s ním súvisiaceho uzatvárania surogačných zmlúv. Napriek uvedenému však možno dospieť, podľa nášho názoru, k presvedčivému záveru o tom, že surogácia vo forme spočívajúcej vo vynosení a pôrode dieťaťa náhradnou matkou v prospech biologických rodičov takéhoto dieťaťa, v právnom poriadku Slovenskej republiky možná nie je. Uvedený záver opierame o ustanovenie § 82 ods. 2 Zákona o rodine, ktoré síce výslovne neodkazuje na nemožnosť uzatvorenia surogačnej zmluvy, avšak generalizuje, že akékoľvek zmluvy a dohody, ktoré by boli v rozpore s tvrdením, že matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila, sú neplatné. Vzhľadom na uvedené, ak by nastala situácia, že dieťa porodí iná ako jeho biologická matka, v zmysle právnej úpravy SR by bola v rodnom liste dieťaťa ako matka zapísaná práve žena, ktorá toto dieťa porodila. Zvrátenie tohto stavu v prospech biologickej matky, by vzhľadom na v predchádzajúcej časti analyzované ustanovenia o určení materstva, nebolo možné. Samozrejme, to by neplatilo za predpokladu, ak by došlo k pozmeneniu údajov o pôrode dieťaťa, resp., k pôrodu mimo nemocnice a následnému klamlivo uvedenému skutkovému stavu súvisiacemu s pôrodom. Takýto stav však rozhodne nie je nielenže dovolený, ale ani žiadaný s prihliadnutím na ochranu novonarodeného dieťaťa, ale aj ženy, ktorá ho porodila.

Rešpektujúc uvedené skutočnosti, sme toho názoru, že surogačné materstvo v jeho gestačnej podobe predstavuje už teraz výzvu z pohľadu určovania materstva a zachovania práva dieťaťa poznať svojich biologických rodičov. Súčasne sme presvedčení, že v budúcnosti možno očakávať snahy, aby aj právna úprava Slovenskej republiky explicitne reagovala na skutočnosť, že medicína umožňuje takúto formu počatia a narodenia dieťaťa, a dokonca umožňovala uzatváranie zmlúv o surogácii. V takom prípade bude nevyhnutné venovať pri príprave právnej úpravy pozornosť aj tomu, aby táto reflektovala právo dieťaťa na poznanie svojich rodičov, a to tak biologických, ako aj tých právnych. V prípade právom uznaných surogačných zmlúv totiž dôjde k obrátenej situácii (pozn. v zmysle v tomto článku analyzovaného vymedzenia práva dieťaťa na poznanie rodičov) z pohľadu práva dieťaťa na poznanie rodičov, keď jeho rodičmi z pohľadu práva budú osoby, ktoré sú aj jeho biologickými rodičmi, avšak v rodnom liste dieťaťa nebude zapísaná žena, ktorá dieťa porodila. Pri rešpektovaní práva dieťaťa na súkromie a sebapoznanie, sme toho názoru, že s prihliadnutím na článok 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach bude potrebné

uvažovať aj o práve dieťaťa poznať osobu, ktorá ho porodila, a to aj vtedy ak táto osoba nie je rodičom v právnom slova zmysle a dokonca nie je ani jeho biologickým rodičom.

2.1 Určovanie otcovstva v kontexte práva dieťaťa poznať rodičov

Koncepcia určovania otcovstva, založená na domnienkach, výslovne uprednostňuje otcovstvo právne pred otcovstvom biologickým. Zákonodarca podľa nášho názoru pri stanovovaní troch domnienok otcovstva vychádzal z predpokladov, ktoré v čo možno najväčšej miere smerujú k tomu, aby bol za otca dieťaťa považovaný muž, ktorý je aj jeho biologickým otcom. Uvedené je dané tým, že je logickým predpoklad zákonodarcu, že manžel matky dieťaťa bude s najväčšou pravdepodobnosťou aj biologickým otcom dieťaťa, súčasne tiež je logické sa domnievať, že muž, ktorý je dobrovoľne ochotný urobiť vyhlásenie o svojom otcovstve k dieťaťu, je aj jeho biologickým otcom.

Osobitou je podľa nášho názoru v poradí tretia domnienka otcovstva, v prípade ktorej v konaní pred súdom je predmetom dokazovania nielen súlož matky dieťaťa s domnelým otcom dieťaťa v rozhodnom čase¹⁰, ale tiež to či otcovstvo takéhoto muža nevyklučujú závažné okolnosti. Sme toho názoru, že predmetnými zákonom označenými závažnými okolnosťami môžu byť napríklad preukázaná neplodnosť domnelého otca dieťaťa alebo tiež „negatívny“ výsledok testu DNA. Z uvedeného vyplýva, že formulácia tretej domnienky otcovstva predstavuje dostatočný predpoklad pre to, aby otcom dieťaťa nebol určený muž, ktorý nie je jeho biologickým otcom. V uvedenej súvislosti poukazujeme na to, že v rámci konania o určenie otcovstva podľa tretej domnienky, môže podľa nášho názoru dôjsť k nariadeniu znaleckého dokazovania (pozn. vykonanie testov DNA), pričom takéto dokazovanie môže byť nariadené aj bez procesnej aktivity účastníkov konania, pretože konanie o určenie otcovstva je upravené v zákone č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Civilný mimosporový poriadok“). Vzhľadom na skutočnosť, že ide o mimosporové konanie, pre ktoré je vlastný tzv. vyšetrovací princíp, ako aj potreba zistenia skutočného stavu veci, máme za to, že nariadenie znaleckého dokazovania prostredníctvom vykonania testu DNA, by malo byť v predmetnom konaní skôr pravidlom, ako výnimkou. Navyše možno súhlasiť s *Pavelkovou* v tom, že účasť na genetických testoch môže súd účastníkovi konania uložiť ako povinnosť.¹¹

V prípade prvých dvoch domnienok otcovstva, prioritizujúcich právne otcovstvo, je možné dospieť k zvráteniu stavu, kedy je za otca dieťaťa považovaný muž, ktorý nie je jeho biologickým rodičom iba v prípade aplikovania inštitútu zapretie otcovstva. Možno súhlasiť s názorom *Lazára*, ktorý uvádza, že účelom právnej úpravy zapretia otcovstva je odstránenie nesúladu medzi právnym a biologickým otcovstvom.¹² Máme však za to, že je nevyhnutné dodať, že samotný inštitút zapretia otcovstva nevedia priamo k zabezpečeniu určenia otcovstva biologického otca dieťaťa, ale iba vytvára priestor pre určenie otcovstva na základe domnienky otcovstva. Uvedené je však podstatné z pohľadu posúdenia súladu predmetnej právnej úpravy SR s v tomto príspevku analyzovanou medzinárodnou právnou úpravou, a to pri posudzovaní zachovania práva dieťaťa na poznanie rodičov a ochranu jeho súkromia. Máme za to, že uvedená právna úprava zabezpečuje dostatočný právny základ pre zachovanie práva dieťaťa na súkromie a na poznanie svojich rodičov. Uvedené platí o to viac, že Zákon o rodine priznáva právo zapierať otcovstvo aj dieťaťu, teda k zapretiu a následnému

¹⁰ Rozhodným časom je v zmysle ustanovenia § 94 ods. 2 Zákona o rodine čas, od ktorého neprešlo do narodenia dieťaťa menej ako 180 dní a viac ako 300 dní.

¹¹ PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine: komentár, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, ISBN: 978-80-89603-72-5, str. 559

¹² LAZÁR, J. a kol. *Občianske právo hmotné, 1. zväzok*. Bratislava, IURIS LIBRI, 2018, ISBN 978-80-89635-35-1. str. 366

určení otcovstva na základe tretej domnienky otcovstva môže dôjsť aj na podklade aktivity samotného dieťaťa.

Považujeme za účelné sa na tomto mieste osobitne pristaviť pri druhej domnienke otcovstva založenej na súhlasom vyhlásení matky a muža o tom, že muž robiaci toto vyhlásenie je otcom dieťaťa. Vzhľadom na skutočnosť, že v poradí druhá domnienka otcovstva predpokladá pre jej uplatnenie uskutočnenie súhlasného vyhlásenia, t.j. právneho úkonu, opakovane podnecovala vznik situácií, kedy bola platnosť takéhoto súhlasného vyhlásenia napádaná žalobou na súde. Z uvedeného dôvodu sa viedli v odbornej verejnosti diskusie o tom či je možné pripustiť konanie o určenie neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov alebo či je vedenie takéhoto konania vylúčené osobitou povahou tohto inštitútu a právnou úpravou zapretia otcovstva určeného na základe druhej domnienky otcovstva.

Prirodzene, žalobu o určenie neplatnosti takéhoto vyhlásenia spravidla podáva muž, ktorý je presvedčený o tom, že je biologickým otcom dieťaťa, ktorého právny otec je určený na základe druhej domnienky otcovstva. Z pohľadu ochrany práv dieťaťa na poznanie svojich rodičov, ako aj ochrany jeho práva na súkromie v zmysle článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach je možné uvažovať aj o podaní takejto žaloby samotným dieťaťom. V takomto prípade by však bolo otázne posúdenie prípustnosti podania takejto žaloby z toho dôvodu, že dieťa môže za účelom dosiahnutia určenia otcovstva jeho biologického otca využiť inštitút zapretia na návrh dieťaťa a následné určenie otcovstva na základe tretej domnienky. V prípade biologického otca, ktorému nesvedčí žiadna z domnienok otcovstva však nemožno z jeho strany pristúpiť k zapretiu otcovstva iného muža, ktorému svedčí niektorá z domnienok a je zapísaný ako otec dieťaťa v rodnom liste. Z uvedeného dôvodu sa preto takýto biologický otec nemôže domáhať určenia svojho otcovstva k dieťaťu, pretože mu v tom bráni domnienka otcovstva svedčiaca inému mužovi – otcovi dieťaťa zapísanému v rodnom liste.

Zlom v rozhodovaní súdov SR o prípustnosti podania predmetnej žaloby o určenie neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov nastal až potom, čo bolo prijaté Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Cdo/224/2016 zo dňa 31.10.2017 (ďalej aj ako „Judikát“). Judikát bol uverejnený v Zbierke stanovísk NS a rozhodnutí súdov SR ako R68/2018, pričom prijatá právna veta znie: *„Právny poriadok Slovenskej republiky nevyučuje možnosť, aby sa ten, kto o sebe tvrdí, že je biologickým otcom maloletého dieťaťa, domáhal určenia neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov podľa § 91 ods. 1 Zákona o rodine. V konaní má kľúčový význam najlepší záujem maloletého dieťaťa.“* Formulácia predmetnej právnej vety potvrdzuje nami vyššie naznačenú úvahu o tom, že priznanie práva na podanie takejto žaloby aj samotnému dieťaťu ako aktívne vecne legitimovanému subjektu je vylúčená.

Predmetný Judikát v právnej vete síce priamo nepriorizuje biologické otcovstvo dieťaťa, ale rozhodne vytvára právny priestor pre zvrátenie stavu, kedy je právnym otcom dieťaťa určený muž, ktorý preukázateľne nie je jeho biologickým otcom. S prihliadnutím na posudzovanie otázky uprednostňovania biologického alebo právneho otcovstva možno osobitne poukázať na bod 20 odôvodnenia predmetného Judikátu, kde dovolací súd v zásade vyslovil právny záver o tom, že *„pokiaľ matka s otcom dieťaťa pri súhlasnom vyhlásení mali vedomosť o tom, že otec nie je biologickým otcom dieťaťa, potom z ich strany dochádzalo k obchádzaniu zákona, pretože uznaniu cudzieho dieťaťa za vlastné slúži inštitút osvojenia a nie určenia otcovstva podľa druhej domnienky.“* Uvedené potvrdzuje myšlienku, že koncepcia druhej domnienky otcovstva, minimálne podľa názoru dovolacieho súdu, predpokladá, že súhlasné vyhlásenie majú urobiť osoby, ktoré sa minimálne domnievajú, že sú biologickými rodičmi dieťaťa.

Podstatným však je to, že aj v označenom prípade (pozn. ak bolo súhlasné vyhlásenie urobené preukázateľne s vedomím, že ho nerobí biologický otec dieťaťa) bude prípustné rozhodnúť o určenie neplatnosti súhlasného vyhlásenia takéhoto právneho otca dieťaťa s jeho

matkou iba za predpokladu, že to bude v najlepšom záujme maloletého dieťaťa. Uvedenému odkazu na posúdenie najlepšieho záujmu maloletého dieťaťa je podľa nášho názoru nevyhnutné rozumieť tak, že vytvára priestor pre to, aby o neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov výnimočne nemuselo byť rozhodnuté ani v prípade, ak sa preukáže, že toto vyhlásenie urobila osoba, ktorá nie je biologickým otcom dieťaťa, to všetko za predpokladu, že by takýto postup odôvodňoval najlepší záujem maloletého dieťaťa. Podstatným je teda v uvedenom prípade najlepší záujem dieťaťa a vymedzenie jeho obsahu v konkrétnom prípade. Súhlasíme totiž s názorom *Karkoškovej*, podľa ktorej princíp najlepšieho záujmu dieťaťa nie je presne vymedzený v právnej úprave z toho dôvodu, že sa jedná o komplexný, pružný a adaptabilný pojem alebo kategóriu, čo zapríčiňuje, že jeho obsah je potrebné určiť podľa okolností každého prípadu zvlášť.¹³ Záverom ešte upozorňujeme, že konanie o určenie neplatnosti je konaním podľa Civilného sporového poriadku, a nie CMP. Berúc do úvahy osobitosti dokazovania podľa uvedených právnych predpisov, sme toho názoru, že takýto osobitý spor, v ktorom ide v konečnom dôsledku o posúdenie najlepšieho záujmu maloletého, by mal byť vedený analogicky s prihliadnutím na ustanovenia CSP o sporoch so slabšou stranou.¹⁴ Uvedené však právna úprava aktuálne nepredpokladá.

Možno teda sumarizovať, že koncepcia určovania otcovstva podľa Zákona o rodine primárne uprednostňuje chápanie pojmu otec v zmysle právom určeného otca dieťaťa, avšak poskytuje právne inštitúty – zapretie otcovstva, a to aj na návrh dieťaťa – ktoré umožňujú nastolenie stavu, kedy bude otcom dieťaťa jeho biologický otec. Nutne však treba dodať, že Zákon o rodine výslovne nezakotvuje požiadavku, aby bol za otca dieťaťa zapísaný v jeho rodnom liste jeho biologický otec. Uprednostnenie biologického otca dieťaťa možno, aj keď nepriamo, identifikovať iba v prípade tretej domnienky otcovstva, ktorej znenie bráni určenie otcovstva v prospech muža, ktorého otcovstvo je vylúčené závažnými okolnosťami. Osobitná ochrana je poskytnutá biologickému otcovi dieťaťa, avšak iba prostredníctvom možnosti podania žaloby o určenie neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov, o čom však výslovne nepojednáva Zákon o rodine. Z dôvodu zachovania právnej istoty, sme toho názoru, že je účelné v budúcnosti novelizovať právnu úpravu Zákona o rodine v časti druhej domnienky otcovstva tak, aby táto reflektovala podstatu v tejto časti uvedeného Judikátu a prijatej právnej vety, pričom by súčasne mala riešiť aj povinnosť skúmať v takomto konaní skutočnosť preukazujúce najlepší záujem maloletého, resp., takéto konanie o neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov by malo byť subsumované pod úpravu CMP.

2.3 Osvojenie v kontexte práva dieťaťa poznať rodičov

Inštitútom súvisiacim s pojmom – rodič a právom dieťaťa na poznanie rodičov je bez akýchkoľvek pochyb aj inštitút osvojenia maloletého dieťaťa. Zákon o rodine v ustanovení § 97 ods. 1 uvádza, že osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi.

Zákonodarca teda opätovne vynechal použitie pojmu biologický rodič, keď neuvádza, že osvojením vzniká vzťah, ktorý nahrádza vzťah medzi biologickým rodičom a dieťaťom. Uvedené je však rešpektujúc vyššie analyzovanú právnu úpravu určovania rodičovstva logické a správne.

---

¹³ KARKOŠKOVÁ, S. Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa. In: Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu: zborník. 2018, Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., ISBN 978-80-571-0138-3, s. 58

¹⁴ K sporom s ochranou slabšej strany bližšie pozri KUŠNÍRIKOVÁ, M. Osobitosti právnej úpravy sporov s ochranou slabšej strany oporiť štandardnému priebehu civilného sporového procesu. In.: STUDIA IURIDICA Cassoviensa, roč. 7, 2019. Č. 1, s. 97-107

Súčasne možno konštatovať, že napriek použitiu pojmov osvojenec a osvojiteľ v ustanoveniach upravujúcich osvojenie dieťaťa, po právne účinnom dovŕšení procesu osvojenia sa na dotknuté osoby budú vzťahovať všetky právne ustanovenia Zákona o rodine, ktoré už pojmovo odkazujú na subjekty označené ako rodičia, matka, otec a dieťa.

Zákon o rodine v ustanovení § 108 výslovne stanovuje, že osvojiteľ sa zapíše v matrike namiesto rodiča osvojenca na základe oznámenia súdu. Platí teda, že v rodnom liste dieťaťa bude označený ako jeho rodič už ten, kto si ho platne osvojil. Súčasne platí, že na základe zapísanej zmeny matrika vystaví dieťaťu nový rodný list, a v tomto budú ako jeho rodičia uvedení osvojiteľa, resp. osvojiteľ ako rodič, na ktorého miesto vstúpil.¹⁵ Z uvedeného dôvodu pri nazretí do rodného listu osvojené dieťa nezistí, kto sú jeho biologickí, resp., predchádzajúci rodičia (pozn. ani títo nemuseli byť rodičmi biologickými). Možno teda sumarizovať, že v prípade osvojenia Zákon o rodine pracuje s pojmami osvojiteľa a osvojenec, resp., rodičia osvojovaného dieťaťa a žiadnym spôsobom osobitne nereflektuje biologických rodičov dieťaťa.

Z pohľadu zachovania práv dieťaťa na poznanie svojich rodičov a zachovanie práva na súkromie z pohľadu článku 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských hodnôt pri rešpektovaní judikatúry ESĽP, je podstatné dospieť k záveru, či má osvojené dieťa na základe právneho poriadku SR reálnu možnosť dozvedieť sa informácie o svojich predchádzajúcich rodičoch z obdobia pred osvojením. Zákon o rodine rieši predmetnú otázku tým spôsobom, že ponecháva na posúdení osvojiteľov či mu títo sprostredkujú prístup k informáciám o jeho rodičoch alebo poskytnú informácie, ktorými disponujú oni samotní. Máme za to, že predmetná právna úprava obsiahnutá v ustanovení § 106 ods. 3 Zákona o rodine výslovne smeruje k zachovaniu reálneho práva dieťaťa na ochranu jeho súkromia, avšak v konečnom dôsledku je závislá výslovne od vôle osvojiteľov. Práve preto považujeme za najzásadnejšiu právnu úpravu ustanovenia § 18 zákona č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o matrikách“), ktorá normuje nazeranie do matriky a výpisy z matriky. Podľa uvedenej právnej úpravy platí, že matričný úrad má povinnosť umožniť nazretie do zápisu o osvojení tak osvojiteľom, ako aj osvojencom po dovŕšení jeho plnoletosti. Sme toho názoru, že uvedená právna úprava zabezpečuje reálnu možnosť pre realizovanie práva dieťaťa poznať svojich rodičov, avšak až potom, čo toto dovŕši plnoletosť. Sme toho názoru, že pre dosiahnutie reálnej ochrany práv dieťaťa by malo byť v zmysle predmetného zákona nazretie do zápisu o osvojení umožnené pred dovŕšením plnoletosti dieťaťa aj jeho opatrovníkovi, prípadne poručníkovi. Dosiahol by sa tak stav, kedy by v prípade, ak by to uvedené osoby považovali za podstatné a v najlepšom záujme maloletého dieťaťa, bolo dané zadost' jeho právu poznať svojich rodičov. Súčasne sme toho názoru, že matričný úrad by mal mať zo zákona povinnosť v prípade písomne podanej žiadosti oznámiť plnoletému dieťaťu, resp., v prípade maloletého dieťaťa jeho poručníkovi alebo opatrovníkovi informáciu o tom, že dieťa bolo osvojené a existuje zápis o osvojení. V prípade prijatia takejto novely Zákon o matrikách by bolo nesporné, že právny poriadok SR je v súlade s článkom 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach.

2.4 Utajený pôrod v kontexte práva dieťaťa poznať rodičov

Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o zdravotnej starostlivosti“) normuje právnu úpravu utajeného pôrodu, ktorého podstatou je to, že žena po pôrode dieťaťa v zdravotníckom zariadení nie je zapísaná ako jeho matka v rodnom liste, a toto dieťa môže byť po splnení ďalších podmienok

¹⁵ PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine: komentár, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, ISBN: 978-80-89603-72-5, str. 634

v zmysle Zákona o rodine osvojené. Zákon o rodine na inštitút utajeného pôrodu prakticky výslovne neodkazuje, s výnimkou jediného ustanovenia, ktoré vylučuje potrebu udelenia súhlasu rodičov s osvojením ich dieťaťa v prípade utajeného pôrodu, ak žena ktorá dieťa porodila počas najmenej 2 mesiacov po jeho narodení neprejavila o dieťa žiadny záujem.

Zákon o matrikách reflektuje právnu úpravu utajeného pôrodu tým spôsobom, že upravuje pravidlá o zápise takéhoto dieťaťa do knihy narodení, a to na základe správy lekára, ktorý pôsobil pri pôrode, pričom táto správa neobsahuje identifikačný údaj o matke dieťaťa, ale iba údaj o pohlaví dieťaťa a deň, mesiac, rok a miesto narodenia dieťaťa, prípadne poradie narodenia pri viacpočetnom pôrode. Z uvedeného vyplýva, že dieťa, ktoré sa narodilo v režime utajeného pôrodu, prakticky nemá možnosť dozvedieť sa žiadne informácie o svojej biologickej matke a už vôbec nie informácie o biologickom otcovi zo svojho rodného listu. V prípade, ak bude osvojené, bude sa môcť dozvedieť iba informácie o osvojení v režime, ktorý sme analyzovali v predchádzajúcej časti príspevku.

Pre posúdenie súladu právnej úpravy Slovenskej republiky s článkom 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv je podstatné zistiť či má dieťa reálnu možnosť dozvedieť sa informácie o svojej biologickej matke, a to aspoň v rozsahu informácií, ktoré prípadne nemôžu viesť k identifikácii jej biologickej matky. Uvedené vyplýva z analyzovanej judikatúry EŠĽP, ktorá pripúšťa, že v prípade utajeného pôrodu je možné poskytnúť zvýšenú ochranu súkromiu matky na úkor práva dieťaťa na ochranu súkromia a práva na poznanie svojich rodičov, avšak iba v prípade, ak uvedené prejde testom proporcionality a ak je dieťaťu umožnené dozvedieť sa aspoň nejaké základné informácie o svojom pôvode a minulosti.

Zákon o zdravotnej starostlivosti v prípade utajeného pôrodu vyžaduje vedenie zdravotnej dokumentácie v osobitnom režime. Vede sa osobitná zdravotná dokumentácia v rozsahu zdravotnej starostlivosti súvisiacej s tehotenstvom a pôrodom, ktorej súčasťou sú osobné údaje ženy nevyhnutné na zistenie anamnézy a údaje súvisiace s jej zdravotným stavom, (choroby, epidemiologicky závažné skutočnosti, ...) ako aj údaje o udelenom poučení a zdravotnej poisťovni. Súčasne sa vedú osobitne osobné údaje o takejto žene nevyhnutné na jej identifikáciu a jej písomná žiadosť o utajenie jej osoby v súvislosti s pôrodom. Uvedená koncepcia vedenia osobitnej zdravotnej dokumentácie ženy, ktorá požiadala o utajenie svojej osoby je výsledkom v Zákone o zdravotnej starostlivosti výslovne uvedeného práva takejto osoby na osobitnú ochranu svojich osobných údajov. Zákon o zdravotnej starostlivosti však ukladá povinnosť poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti odovzdať osobitne vedenú zdravotnú dokumentáciu takejto ženy po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu Ministerstvu zdravotníctva SR (pozn. v uvedenej lehote 6 týždňov môže žena odvolať svoju žiadosť o utajenie svojej osoby).

Z pohľadu práva dieťaťa na poznanie svojich rodičov, je koncepcia utajeného pôrodu podľa nášho názoru, prinajmenšom problematická. Z formálneho hľadiska, berúc do úvahy to, že v rodnom liste budú zapísané údaje o pôrode dieťaťa, možno prijať záver, že dieťaťu je umožnené získať aspoň základné informácie o svojej minulosti. Súčasne sme však toho názoru, že informácie o zdravotnom stave, chorobách matky či ostatné údaje vedené v osobitnej zdravotnej starostlivosti matky, ktoré nie sú spôsobilé ju priamo identifikovať, by mali byť dieťaťu známe, a to s prihliadnutím na ochranu jeho zdravia, kedy môžu byť podstatné v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti takémuto dieťaťu. Podstatné je z pohľadu práva to, že osobitná zdravotná dokumentácia je po zapečatení uchovaná, avšak je otázná reálna možnosť dieťaťa dostať sa k údajom v nej. Uvedené platí osobitne s prihliadnutím na analyzovanú právnu úpravu určenia materstva, ktorá osobitne nereflektuje na realizovanie utajeného pôrodu. Sme toho názoru, že prípadné podanie návrhu na určenie materstva by v prípade utajeného pôrodu v podmienkach Slovenskej republiky bolo neúspešné, pretože jeho výsledkom by mohlo byť iba identifikovanie konkrétnej osoby ako matky dieťaťa, čo je v priamom rozpore s podstatou utajeného pôrodu. V prípade záujmu

dieťa zistiť o svojej biologickej matke aspoň údaje, ktoré nevedú k jej priamej identifikácii, pri aktuálnom stave právnej úpravy, dieťa podľa nášho názoru nemá účinný právny prostriedok na získanie týchto údajov. Navyše, absentuje akákoľvek šanca, aby v prípade záujmu dieťaťa o poznanie biologickej matky, toto mohlo túto kontaktovať nepriamo prostredníctvom na to určeného štátneho orgánu, ktorý by následne kontaktoval biologickú matku so žiadosťou o sprístupnenie jej identity tomuto dieťaťu, a to bez toho, aby to malo akýkoľvek dopad na otázku určenia materstva. Vzhľadom na uvedené skutočnosti sme toho názoru, že v prípade, ak by sa analyzovaná právna úprava stala predmetom posúdenia v rámci konania pred ESLP proti Slovenskej republike z dôvodu porušenia článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach, táto by v konaní nemusela byť úspešná.

Záver

Možno konštatovať, že právo dieťaťa poznať svojich rodičov, berúc do úvahy medzinárodnú právnu úpravu úzko súvisí s jeho právom na súkromie. Vychádzajúc z rozhodovacej činnosti ESLP, možno potvrdiť v úvode stanovenú hypotézu, že stret práva dieťaťa na poznanie rodičov a ochranu súkromia s právom jeho biologických rodičov na ochranu ich súkromia je nevyhnutné riešiť primárne na základe testu proporcionality. Platí pritom, že je ponechané na jednotlivých štátoch, aby ich vnútroštátna právna úprava poskytovala vyváženosť v otázke zachovania uvedených práv, a teda sama poskytovala proporcionálnu vyváženosť ochrane oboch záujmov. Najmä pokiaľ ide o právo na poznanie rodičov, resp. právo na súkromie a sebaopoznanie, toto nie je absolútne a môže byť obmedzené napr. v dôsledku práva ženy, ktorá sa rozhodla podstúpiť utajený pôrod. Aj v takomto prípade by však dieťa malo mať možnosť získať o svojej minulosti a biologických rodičoch aspoň obmedzené informácie, ktoré mu umožnia uspokojiť jeho odôvodnené požiadavky na poznanie svojej minulosti a informácií o tom odkiaľ pochádza. V nadväznosti na uvedené sme v príspevku identifikovali časti právnej úpravy SR, ktoré by podľa nášho názoru mali byť novelizované tak, aby boli v súlade s medzinárodnou právnu úpravou, čo by samo o sebe prispelo k zvýšeniu ochrany ľudských hodnôt. Návrhy de lege ferenda pritom rešpektujú vývoj medicínskej vedy zasahujúcej aj priamo do otázok rodičovstva.

Literatúra

1. ERDŐSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd; *Justičná revue*, 72, 2020, č. 4, ISSN 1335-6461, s. 471-480.
2. KARKOŠKOVÁ, S. Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa. In: *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*: zborník. 2018, Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., ISBN 978-80-571-0138-3, s. 171.
3. KOLVEKOVÁ, V. Sudcovská koncentrácia konania vo svetle budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní. In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia* (online). 2021, roč. 9, č. 1, ISSN 1339-3995, s. 34-43.
4. KUŠNÍRIKOVÁ, M. Osobitosti právnej úpravy sporov s ochranou slabšej strany oproti štandardnému priebehu civilného sporového procesu. In.: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, roč. 7, 2019. Č. 1, s. 97-107.
5. LAZÁR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*, 1. zväzok. Bratislava, IURIS LIBRI, 2018, ISBN 978-80-89635-35-1. s. 698.
6. PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: komentár*, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, ISBN: 978-80-89603-72-5, s. 688.
7. SMYČKOVÁ, R. a kol. *Civilný mimosporový poriadok: komentár*. 2017, Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-89603-54-1, s. 1112.